



# Lietuvos diplomato atsiminimai apie aktyvų, bet mažai žinomą JAV lietuvių veikėją Balį Praną Mastauską

Dr. Juozas Skirius

Vytauto Didžiojo universiteto Švietimo akademija, T. Ševčenkos g. 31, LT-03111 Vilnius  
El. p. juozas.skirius@vdu.lt

*Anotacija.* Atsitiktinai surasti buvusio Lietuvos garbės generalinio konsulo Los Andžele Juliaus J. Bielskio trumpi atsiminimai apie labai mažai žinomą JAV lietuvių Balį Praną Mastauską (*Frank Mast*, 1889–1961), juos paskelbus, leido trumpai pristatyti šį aktyvų veikėją. Jo didžiausias indėlis – veikla 1918–1919 m. siekiant Lietuvos valstybės pripažinimo Vašingtone ir Paryžiuje, dirbantis Šveicarijoje. 1919–1923 m. B. P. Mastauskas, turėdamas plačių ryšių JAV politikų sluoksniuose, talkino Lietuvos atstovams JAV. Vėliau, gyvendamas Čikagoje, aktyviai dalyvavo išeivijos veikloje, advokato, dėstė Lojolos universitete. Priklausydamas JAV lietuvių katalikų ideologinei grupei, buvo artimesnis Lietuvos politikams krikščionims-demokratams, drąsiau kritikavo kitų srovių politikus, ypač tautininkus. J. J. Bielskis trumpai užfiksavo svarbiausius B. P. Mastausko politinės-visuomeninės veiklos laimėjimus, atskleidė jo charakterį, asmeninius bruožus, talentą užmegzti ryšius su reikalingais žmonėmis, taip pat pažymėjo, kad jis buvo sąžiningas, darbštus, pareigingas ir veržlus. J. J. Bielskis neabejojo B. P. Mastausko patriotiškumu.

**Esminiai žodžiai:** *Balys Pranas Mastauskas, Julius J. Bielskis, atsiminimai, JAV lietuviai, Vašingtonas, Šveicarija, Taikos konferencija Paryžiuje, Lietuvos delegacija Paryžiuje.*

*Annotation.* Randomly discovered memories of Julius J. Bielskis, former Honorary Consul General of Lithuania in Los Angeles, about the little-known American Lithuanian Balys Pranas Mastauskas/Frank Mast (1889–1961) enabled them to be published by briefly presenting this active character. His greatest contribution was from 1918 to 1919, seeking recognition of the Lithuanian state in Washington and Paris, working in Switzerland. From 1919 to 1923 he assisted Lithuanian representatives in the USA. Has had extensive contacts in US political circles. Later,

while living in Chicago, he was an active expatriate, attorney and lecturer at Loyola University. Belonging to the Lithuanian Catholic ideological group in the United States, he was close to the Lithuanian politicians for Christian democrats, and was more bold in criticizing the politicians of other currents, especially nationalists. J. J. Bielskis records, briefly, the major achievements of B. P. Mastauskas in political-social activities, reveals his character, his personal traits, his talent for connecting with people in need, and points out that Mastauskas was honest, dutiful and hard-working. Mr. Bielskis did not question his patriotism.

---

**Keywords:** *Balys Pranas Mastauskas, Julius J. Bielskis, memoirs, American Lithuanians, Washington, Switzerland, Paris Peace conference, Lithuanian delegation.*

---

Apie Balį Praną Mastauską (gim. 1889 m. kovo 13 d. Žasliuose, Trakų apskrityje, mirė 1961 m. rugpjūčio 16 d. Čikagoje) epizodiškai, iš užuominų galima sužinoti kai kuriuose mokslo leidiniuose apie JAV lietuvių istoriją, tačiau rimtesnio straipsnio apie jo nuopelnus Lietuvai neturime. Pagrindinė priežastis ta, kad istorikams nėra žinomas likimas jo asmeninio archyvo, kuris turėtų būti įspūdingas. JAV lietuvių spaudoje ir archyvuose yra tik nuotrupų, kurių nepakanka norint susidaryti išsamesnį vaizdą apie šio žmogaus darbus. Daugiausiai nuotrupų galime rasti Pasaulio lietuvių archyve, kuris yra Lituanistinių tyrimų ir studijų centre Lemonte (buvo Čikagoje). Minėtame archyve yra du pagrindiniai dokumentų rinkiniai – Dr. Juliaus Bielskio fondas ir Amerikos lietuvių tarybos 1914–1920 metais fondas, kuriuose ir yra šiek tiek medžiagos apie B. P. Mastauską.

Mintis šiek tiek pasigilinti į jo biografiją kilo mano mokslinės komandiruotės Los Andžele 2018 m. liepą metu. Ten rinkau dokumentinę medžiagą apie Lietuvos garbės generalinio konsulo Vytauto Čekanausko (1929–2009) visuomeninę ir politinę veiklą. Susipažindamas su konsulo asmeniniu archyvu, atsitiktinai (vienoje užrakintoje metalinėje spintoje) suradau dalį dokumentų, susijusių su pirmojo Lietuvos garbės generalinio konsulo Los Andžele dr. Juliaus J. Bielskio<sup>1</sup> veikla, kurie buvo laikomi dingusiais. Peržiūrint tuos dokumentus, akys atsitiktinai užkliuvo už vieno J. J. Bielskio mašinėle spausdinto šešių puslapių teksto, lakoniškai pavadinto „Mastauskui mirus“. Perskaitęs supratau, kad tai – nuotrupos J. J. Bielskio atsiminimų apie bendravimą su B. P. Mastausku ir trumpas jo veiklos pristatymas. Teksto atsiradimo priežastis gana aiški: kai J. J. Bielskis sužinojo apie B. P. Mastausko mirtį<sup>2</sup>, nusprendė raštu įamžinti tai, kas jam buvo žinoma, ką prisiminė. Tekstas, matyt, buvo skirtas kokiam nors periodiniam leidiniui, tačiau mano pastangos surasti publikuotą tekstą nebuvo apvainikuotos. Kadangi tai yra plačiausias iki šiol parengtas tekstas apie šį veikėją, verta jį paviešinti.

---

<sup>1</sup> SKIRIUS, Juozas. *Julius J. Bielskis (1891–1976). Gyvenimas Amerikoje tarnaujant Lietuvai: JAV lietuvių veikėjas ir diplomatas*. Chicago, IL: Lithuanian Research and Studies Center, 2004, 259 p.; SKIRIUS, Juozas. *Julius J. Bielskis (1891–1976). Gyvenimas Amerikoje tarnaujant Lietuvai: JAV lietuvių veikėjas ir diplomatas*. Vilnius: Edukologija, 2008, 260 p.

<sup>2</sup> Mirė adv. F. Mast-Mastauskas. *Draugas*, 1961, rugpjūčio 17, Nr. 192, p. 1.

Šiek tiek žinių apie B. P. Mastauską teikiama enciklopediniuose straipsniuose. Apie jo vaikystę Lietuvoje nėra paskelbta jokios informacijos. Iš jo sesers Veronikos pasakojimo žinome, kad 1895 m. Mastauskų šeima atvyko į JAV (enciklopediniame straipsnyje nurodyta, kad 1906 m. jis su tėvais išvyko iš Lietuvos į JAV). Tėvas dirbo anglių kasykloje Forest Cityje (*Forest City*), Pensilvanijoje, ir ten žuvo. Į jo vietą teko stoti devynerių metų Baliui kaip vyriausiam vaikui, kad būtų galima išlaikyti didelę šeimą (mamą, brolių ir keturias seseris). Jis anglių kasykloje dirbo, iki jam suėjo 16 metų, po to baigė vidurinį mokslą Forest City mokykloje<sup>3</sup>. 1915 m. Detroito teisės koledže B. P. Mastauskas įgijo bakalauro laipsnį. Savo pavardę jis sutrumpino, o antrąjį vardą *Pranas* pavertė anglišku *Frank* ir tokį vartojo amerikiečių visuomenėje<sup>4</sup>. 1917 m. tarnavo JAV kariuomenėje, gavo leitenanto laipsnį. Pasitraukęs iš kariuomenės, nuo 1918 m. pradžios įsijungė į Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo veiklą<sup>5</sup>. Mokslų darbuose apie būtent tą trumpą laikotarpį – 1918–1919 metus – mums daugiausia papasakota apie šio žmogaus veiklą JAV ir Paryžiuje. Tad neatsitiktinai ir J. J. Bielskis savo prisiminimuose aprašė B. P. Mastausko gyvenimą būtent tuo laikotarpiu. Tai – turbūt patys reikšmingiausi B. P. Mastausko biografijos metai, kalbant apie jo lietuvišką veiklą.

Sprendžiant iš to, kas jau yra paskelbta, B. P. Mastausko asmenybė turėjo daug reikšmės JAV lietuviams stengiantis ir dirbuojantis dėl Lietuvos nepriklausomybės. Pirmiausia jo ryšiai su JAV aukšto rango politikais ir Amerikos žiniasklaida itin pasitarnavo ne tik išeivijos vadams, bet ir atsikuriančios Lietuvos politikams. Ką reiškia vien faktas, kad jo dėka 1918 m. gegužės 3 d. JAV lietuvių delegacija, kuriai vadovavo B. P. Mastauskas su kunigu Jonu Jakaičiu, buvo priimta prezidento Vudrou Vilsono (*Woodrow Wilson*), siekiant Lietuvos pripažinimo. Tada JAV lietuvių atstovai pirmą kartą susitiko su JAV prezidentu. Pastarasis pažadėjo sudaryti studijų komisiją Lietuvos klausimui iširti prieš Taikos konferenciją Paryžiuje. Tokia studijų komisija greitai buvo paskirta, jai pirmininkavo Harvardo profesorius Frankas A. Golderis, su kuriuo lietuviai aktyviai palaikė ryšius<sup>6</sup>. Šiuo atveju labai pasitarnavo B. P. Mastausko geri ryšiai su JAV Viešosios informacijos komiteto direktoriumi George'u Creelu, kuris ir rekomendavo prezidentui priimti lietuvių delegaciją<sup>7</sup>. Toks B. P. Mastausko veiklumas bei autoritetas JAV politikų akyse atkreipė JAV lietuvių katalikų vadovų dėmesį. Jis buvo paskirtas atstovauti katalikams JAV lietuvių Vykdomajame komitete Vašingtone. Tuo šis lietuvių veikėjas neapsiribojo – siekė ir aukštesnio posto. J. J. Bielskis neužsiminė, kad tarp judviejų buvo

<sup>3</sup> *Story of Frank Mast (Balys Mastauskas) told by his sister Veronika* [žiūrėta 2020 02 09]. Prieiga per internetą: <<https://www.kosciuskahealinggarden.com/additional-info.html>>.

<sup>4</sup> *Frank Mast*.

<sup>5</sup> Mastauskas Balys. *Lietuvių enciklopedija*. T. 17. Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1959, p. 477; *Jungtinių Amerikos Valstijų lietuviai: biografijų žinynas*. T. 1. Vilnius: Mokslų ir enciklopedijų leidybos institutas, 1998, p. 638–639.

<sup>6</sup> LIULEVIČIUS, Vincentas. *Išeivijos vaidmuo nepriklausomos Lietuvos atkūrimo darbe*. Chicago, 1981, p. 149–150.

<sup>7</sup> *Amerikos lietuvių istorija*. Red. A. Kučas. Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1971, p. 356.

iškilęs konfliktas 1918 m., kai B. P. Mastauskas bandė perimti vadovavimą Informacijos biurui Vašingtone. Vis dėlto stiprus J. J. Bielskio užnugaris padėjo jam išsaugoti savo pozicijas Informacijos biure ir katalikų Amerikos lietuvių taryboje. Nors judviejų santykiai nenutrūko, J. J. Bielskis tapo atsargesnis. Tuo labiau kad tuo metu kai kas prikišdavo, jog B. P. Mastauskas, girdi, „neofitas, neseniai lenkus palikęs ir prisišliejęs prie lietuvių“, ir laiko nepatikrintas<sup>8</sup>. Generalinio konsulo atsiminimuose taip pat yra užuominų apie tai. Pasitaikė ir tokių minčių, kad, palaikydamas plačius ryšius su JAV politikais, B. P. Mastauskas galėjo dirbti ir jiems<sup>9</sup>. Jeigu taip ir buvo, tokia jo pozicija vis dėlto atnešė naudos Lietuvos reikalams – tokį lankstumą ir laviravimą reikėtų tik sveikinti. Tuo labiau kad labai sudėtingu Lietuvos valstybės kūrimosi laikotarpiu ne tik šis lietuvių veikėjas, bet ir Juozas Gabrys-Paršaitis, Antanas Smetona, Augustinas Voldemaras bei daugelis kitų neišvengė „dvigubos, trigubos politikos“, nes reikėjo laviruoti, siekiant svarbiausio tikslo – Lietuvos valstybės sukūrimo ir pripažinimo. Būtent tyrinėtojai reikia išgildinti tuos



**1 il.** Lietuvių informacijos biuras Vašingtone 1918–1919 m. Priekyje sėdi B. P. Mastauskas. Iš: SKIRIUS, Juozas. *JAV lietuvių darbai Lietuvai 1918–2018 metais*. Vilnius: Savas takas ir Ko, 2018, p. 57

<sup>8</sup> MISIŪNAS, Remigijus. *Informacinių kovų kryžkelėse: JAV lietuvių informacinės kovos XIX a. pab. – 1922 m.* Vilnius: Versus aureus, 2004, p. 162–164.

<sup>9</sup> Ten pat, p. 188–189.

lietuvių politikų pasiektus teigiamus Lietuvai rezultatus, kurie atnešė naudos lietuvių tautai kuriant valstybę.

JAV lietuvius labai sujaudino Lietuvos Valstybės Tarybos Vilniuje sprendimas Lietuvai pakviesti monarchą – Viurtembergo kunigaikštį kataliką Urachą, kuriam buvo suteiktas karaliaus Mindaugo II vardas, o Lietuva turėjo tapti karalyste. Tai buvo Lietuvos Valstybės Tarybos diplomatinis žingsnis siekiant išvengti prijungimo prie Prūsijos. Šis klausimas lietuvių istoriografijoje yra plačiai aprašytas. Tenka apgailestauti, kad JAV lietuviai tą veiksmą laikė tik Lietuvos Valstybės Tarybos „provokiška orientacija“ ir nenorėjo suprasti itin sudėtingos Lietuvos padėties, kuri visiškai priklausė nuo kaizerinės Vokietijos. JAV lietuvių manymu, tokia padėtis užkerta kelią siekiui, kad JAV pripažintų Lietuvą, ir ją reikėjo skubiai taisyti. JAV lietuvių katalikų taryba (ALT) 1918 m. rugpjūčio 14 d. išsiuntė į Europą tris savo įgaliotinius – B. P. Mastauską, kunigą Juozą Dabužį ir Kazį Pakštą išsi- aiškinti su Šveicarijos lietuviais ir gelbėti Lietuvą nuo karalystės grėsmės, dėti pastangas perorientuoti Lietuvos Valstybės Tarybą į Antantės ir JAV pusę. B. P. Mastauskas buvo įtrauktas į delegaciją dėl turimų ryšių su JAV politikais bei gebėjimo prieiti per užsienio ambasadas ir „didelius žmones darban įvelti“. Neatsitiktinai K. Pakštas savo atsimini- muose pažymėjo, kad delegatai savo politinę veiklą Šveicarijoje derino JAV ambasadoje Berne<sup>10</sup>. Tai, be jokios abejonės, buvo nuopelnas B. P. Mastausko, kuris anksčiau nei jo bendrakeleiviai nuvyko į Šveicariją ir iš karto susitiko su iš Lietuvos atvykusiais Tarybos nariais A. Smetona, Steponu Kairiu, Martynu Yču, A. Voldemaru ir J. Gabriu-Paršaičiu (pastarasis nesutarė su atvykusiais iš Lietuvos). Jiems B. P. Mastauskas stengėsi išaiš- kinti JAV lietuvių nuostatą ir sušvelninti įtemptus jų santykius. Istorikas Antanas Kučas pažymėjo, kad jam tai iš dalies pavyko<sup>11</sup>. Be to, šis lietuvių veikėjas Šveicarijoje užmezgė gerus santykius ne tik su JAV, bet ir su Didžiosios Britanijos ambasadų darbuotojais, ma- tėtis su lenkų, ukrainiečių ir gruzinų atstovais, buvo susitikęs su baronu fon Roppu, kuris jau sakė nebepalaikąs Lietuvos sąjungos su Vokietija. B. P. Mastauskas buvo veikiausiai pirmasis lietuvis, atvykęs į Paryžių rengtis Taikos konferencijai. Paryžiuje jis iš karto užmezgė kontaktą su JAV pareigūnais, pasikvietė į talką inžinierių Ernestą Galvanauską ir poetą Oskarą Milašį, tuo metu gyvenusius Prancūzijoje ir turėjusius ryšių prancūzų politiniuose bei visuomenės sluoksniuose. 1918 m. pabaigoje į Paryžių atvyko daugiau lietuvių (J. Gabrys-Paršaitis, kunigai Konstantinas Olšauskas ir Antanas Vilimavičius), kurie organizavo Lietuvos delegaciją, ir tarp jų susidarė trintis. Nemažai kliuvo ir B. P. Mastauskui, nes jis kritiškai vertino Lietuvos laikinosios vyriausybės politiką, kol kas priklausomą nuo Vokietijos.

1919 m. kovo 7 d. Paryžiuje galutinai susiformavo Lietuvos delegacija Taikos konfe- rencijoje, vadovaujama prof. A. Voldemaro. Jis ir B. P. Mastauskas palaikė pačius drau- giškiausius santykius. Lietuvos delegacijai, kuri nebuvo pakviesta į konferenciją, reikėjo

<sup>10</sup> Ten pat, p. 186; SKIRIUS, Juozas. *Lietuvos užatlantės diplomatija 1918–1929 metais: santykių su JAV poli- tiniai, diplomatiniai ir ekonominiai aspektai*. Vilnius: [s. n.], 1995, p. 18–21.

<sup>11</sup> *Amerikos lietuvių istorija*. Red. A. Kučas. Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1971, p. 365.

didžiųjų valstybių užtarimo, kad didžiūnai atkreiptų dėmesį ir į ją. JAV lietuvis suvedė A. Voldemarą su JAV delegacijos įtakingais nariais ir pristatydavo jį kaip Lietuvos Ministrą Pirmininką ir profesorių<sup>12</sup>. Labai svarbus B. P. Mastauskas nuopelnas – tai, kad Paryžiuje buvo suorganizavęs, jog informacija Amerikos lietuviams būtų perduodama (laiškais) anglų kalba tiesiogiai per JAV valstybės departamentą, ir taip išvengta prancūzų karo cenzūros bei lenkų dėmesio. Pats nuolat palaikė ryšius su JAV spaudos atstovais ir teigė, kad buvo kelis kartus sukvietęs žiniasklaidininkus pietų. Būtinai reikėjo išplėsti propagandą ne tik Europos, bet ir JAV visuomenėje, kurios balso turėtų klausytis politikai. Vadinas, dabar svarbiausia buvo sudaryti viešąją nuomonę apie Lietuvą tarp amerikiečių. Tam tikslui B. P. Mastauskas suvedė A. Voldemarą su įtakingu JAV viešosios informacijos komiteto direktoriaus pavaduotoju Carlu Byoiru, kuris sutiko padėti. Ir A. Voldemaras, ir B. P. Mastauskas iš karto parašė po laišką JAV lietuvių katalikų ir tautininkų taryboms bei Vykdomajam komitetui ir rekomendavo „pasinaudoti jo patyrimu“<sup>13</sup>. JAV lietuviai priėmė rekomendaciją ir šešias savaites Informacijos biuras Niujorke, vadovaujamas C. Byoiro, vykdė propagandą Lietuvos naudai. Grįžęs į JAV, B. P. Mastauskas dirbo Lietuvos atstovybėje Vašingtone; talkino ne tik pirmajam Lietuvos atstovui liaudininkui Jonui Vileišiui – darbavosi Finansų misijoje Niujorke, bet ir iki 1923 m. buvo krikščionių-demokratų atstovo Valdemaro Čarneckio patarėjas. Tuo laikotarpiu vėl išryškėjo JAV lietuvių srovių (katalikų, tautininkų ir socialistų) tarpusavio rietenos, nuo kritikų kliūdavo ir B. P. Mastauskui: jis ne kartą buvo įvardytas kaip avantiūristas, esantis prolenkiškų pažiūrų ir pan.<sup>14</sup>

Toliau B. P. Mastausko biografijoje vėl tuštuma. Tiesa, pavieniai faktai leidžia labai epizodiškai žvilgtelėti į jo gyvenimą iki Antrojo pasaulinio karo.

Į lietuvišką veiklą jis buvo įsitraukęs dar iki Pirmojo pasaulinio karo. 1913 m. lapkričio 18 d. B. P. Mastauskas kartu su kitais veikėjais Čikagoje įkūrė organizaciją „Lietuviška Vėliava Amerikoje Nr. 1“ ir pirmojoje valdyboje tapo organizacijos pirmininku<sup>15</sup>. Apie šią organizaciją, kaip ir apie daugelį senųjų išėivių organizacijų, iš esmės nieko neįmanoma pasakyti, nes, išskyrus pavadinimą, jokių kitų jos aprašų ar veiklos archyvų greičiausiai neišliko.

B. P. Mastauskas įsitraukė į 1919 m. sukurtą „Lietuvos–Amerikos pramonės bendrovę“ Baltimorėje. Jos tikslas buvo padėti Lietuvai sustiprėti ekonomiškai ir neleisti jos pramonei atsidurti svetimšalių rankose. B. P. Mastauskas vadovavo minėtos bendrovės Importo ir eksporto skyriui, kuris 1919–1920 m. suorganizavo, kad į Lietuvą būtų nusiųsta keli šimtai tonų drabužių ir maisto produktų, ir planavo JAV lietuvių siuntinių siuntimą giminėms

<sup>12</sup> Ten pat, p. 366.

<sup>13</sup> Ten pat, p. 371.

<sup>14</sup> VEILENTIENĖ, Audronė. *Valdemaras Vytautas Čarneckis: „Esu savo tėvynės patriotas“*. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2016, p. 89, 91.

<sup>15</sup> AMBROSE, Aleksas. *Chicagos lietuvių istorija 1869–1959*. Chicago: Naujienos, 1967, p. 71.

į Lietuvą<sup>16</sup>. Atvykęs į Čikagą, įsitraukė ir į verslą: kartu su kitais 1924 m. gruodį įsteigė taupymo ir skolinimo draugiją „Chicago Lithuanian Savings and Loan Assn.“ ir tapo jos valdybos nariu<sup>17</sup>.

1924 m. persikėlęs į Čikagą, dirbo advokatu. Įdomu tai, kad jam teko tardyti ir garsų mafijos atstovą Al Capone'ę. Gyvendamas JAV lietuvių sostinėje, B. P. Mastauskas išplėtė savo lietuvišką veiklą. Toliau darbavosi su JAV lietuvių katalikais, užėmė aukštus postus jų organizacijose: 1924–1925 m. – Amerikos lietuvių Romos katalikų federacijos (toliau – ALRKF) sekretorius, 1932 m. buvo išrinktas ALRKF pirmininku.

Išėiviai patikėdavo B. P. Mastauskui vadovauti JAV lietuvių dideliems renginiams. Pavyzdžiui, švenčiant Lietuvos nepriklausomybės dešimtmetį, Čikagos lietuviai 1928 m. gegužės 20 d. surengė įspūdingas iškilmes. Į jas susirinko keliolika tūkstančių žmonių. Svarbiausia iškilmių dalis įvyko Makinlio parke. Programą vedė B. P. Mastauskas. Lietuvos laikinojo atstovo dr. Miko Bagdono vertinimu, svarbiausias iškilmių požymis buvo „tautinė bei valstybinė nuotaika“, nes priimtose rezoliucijose nebuvo paliesti partijų ir srovių interesai. Anot jo, šiuo atveju taip pat daug pasiekta lietuvių vienybės labui<sup>18</sup>. Lietuvių katalikų komitetas 1930 m. spalio 26 d. surengė didingą Vytauto Didžiojo jubiliejinių metų minėjimą. Programai Ashlando auditorijoje vadovavo B. P. Mastauskas. Čikagoje buvo suorganizuoti paradai automobiliais iš visų lietuvių parapijų. 1933 m. šis lietuvių veikėjas vadovavo ir Lietuvių dienos komitetui Pasaulinėje parodoje Čikagoje<sup>19</sup>.

1926 m. B. P. Mastauskas tapo Lojolos universiteto profesoriumi, keletą metų dėstė romėnų teisę. Jis aktyviai reiškėsi ir JAV vidaus politikoje – 1928 m. buvo paskirtas Ili-nojaus valstijos (*Cook County*) prokuroro padėjėju. 1927 m. vedė dr. Konstanciją O'Bri-tis-Abromaitę<sup>20</sup>. Už nuopelnus Lietuvai 1938 m. buvo apdovanotas LDK Gedimino 3-ojo laipsnio ordinu, bet jo nepriėmė, taip išreikšdamas nepasitenkinimą to meto Lietuvos valdžia<sup>21</sup>. Tolesnis gyvenimas bei veikla iki pat mirties mums nežinomi.

B. P. Mastauskas mirė Šv. Kryžiaus ligoninėje Čikagoje. Buvo pašarvotas Šv. Mergelės Marijos Gimimo parapijos bažnyčioje *Marquette* parke. Po gedulingų Mišių rugpjūčio 18 d. buvo palaidotas Šv. Kazimiero kapinėse<sup>22</sup>.

J. J. Bielskio prisiminimuose, nors ir labai glaustai, atskleidžiamas B. P. Mastausko charakteris, asmenybės bruožai, akcentuojamas jo talentas užmegzti naudingus ryšius, neabejotinas patriotiškumas. Toliau pateikiamas toks tekstas, koks yra. Jis parašytas XX a.

<sup>16</sup> SKIRIUS, Juozas. *JAV lietuvių darbai Lietuvai 1918–2018 metais*. Vilnius: Savas takas ir Ko, 2018, p. 134.

<sup>17</sup> AMBROSE, Aleksas. *Čikagos lietuvių istorija 1869–1959*. Chicago: Naujienos, 1967, p. 316–317.

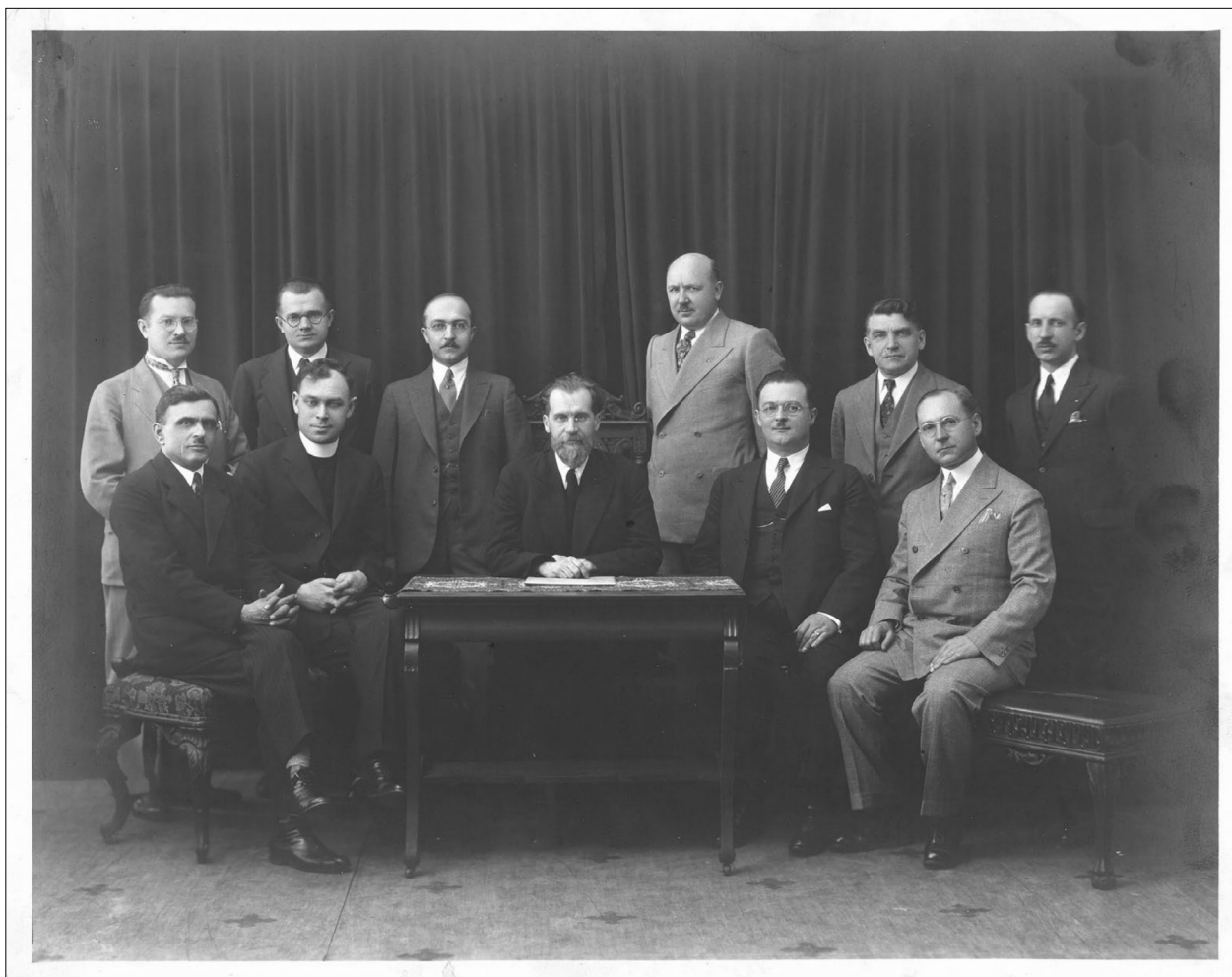
<sup>18</sup> SKIRIUS, Juozas. *Lietuvos valdžios ryšiai su JAV lietuviais 1926–1940 metais: suartėjimo kelių paieškos*. Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla, 2016, p. 67–68.

<sup>19</sup> AMBROSE, Aleksas. *Čikagos lietuvių istorija 1869–1959*. Chicago: Naujienos, 1967, p. 455.

<sup>20</sup> Ten pat, p. 562.

<sup>21</sup> Mastauskas Balys. *Lietuvių enciklopedija*. T. 17. Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1959, p. 477; SKIRIUS, Juozas. *Lietuvos valdžios ryšiai su JAV lietuviais 1926–1940 metais: suartėjimo kelių paieškos*. Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla, 2016, p. 405.

<sup>22</sup> Mirė adv. F. Mast-Mastauskas. *Draugas*, 1961, rugpjūčio 17, Nr. 192, p. 1.



**2 il.** 1931 m. prof. Mykolas Biržiška tarp JAV lietuvių ir ukrainiečių. Už jo trečias iš dešinės stovi B. P. Mastauskas. Iš S. Balzeko lietuvių kultūros muziejaus fondų

pradžios kalba, kokia kalbėjo senieji – pirmosios emigracijos bangos – JAV lietuviai. Tiesa, teko ištaisyti kai kurias gramatines klaidas, bet buvo išlaikytas autentiškas kalbos stilius.

## Dokumentas. Mastauskui mirus

„Darbininko“ No. 59, š.m.<sup>23</sup> rugsėjo mėn. 1 d., gerbiamas Dr. P. Mačiulis<sup>24</sup> jautriai pasisakė dėl to žymaus darbuotojo mirties. Ten pat įdėta ir nuotrauka, su pastaba, kad tai „Lietuvių Informacijų Biuras Washingtone 1916-17 m.“. Ta pati nuotrauka randasi

<sup>23</sup> 1961 metai.

<sup>24</sup> Petras Mačiulis (1895–1978) – teisininkas, diplomatas. Studijavo teisę Romos universitete. Nuo 1919 m. – Lietuvos užsienio reikalų ministerijos darbuotojas, dirbo prie Šventojo Sosto, Italijoje, Čekoslovakijoje, Brazilijoje. 1944 m. pasitraukė į Vokietiją, 1949 m. – į JAV. Tremtyje veikė lietuvių bendruomenėse, rašė išeivijos spaudoje, užsiėmė vertimais.



ir „Lietuvių Enciklopedijoje“, tomas XVI, pusl. 49 ir ten pažymėta, kad tai „Lietuvių Informacijų Biuras Washingtone 1918-19 m.“. Šis vėlesnis laikotarpis tai nuotraukai yra teisingas.

„Amerikos Lietuvių Tautos Taryba“<sup>25</sup> pavedė man Lietuvių informacijos Biurą Washingtone steigti. Tą biurą ašai ten įsteigiau 1917 m. birželio 15 d. Tuo laiku advokatas Balys F. Mastauskas mums nebuvo žinomas.

Patikslinant kitas Dr. Mačiulio pastabėles tenka pasakyti, kad peticija su milijonu parašu delegacijos įteikta ne prezidentui Wilsonui, bet prezidentui Hardingui 1921 m. birželio 1 d. Toji delegacija susidėjo iš pusanthro šimto veikėjų dalyvavusių konferencijoje, kurią sušaukė Tarybų Vykdomasis Komitetas Washingtone<sup>26</sup>. Tos delegacijos nuotrauka ties Baltaisiais Rūmais /prezidentūra/, kiekvienas dalyvis nešantis po knygą su peticija, yra mano archyve. Prezidento Hardingo administracija suteikė Lietuvai de jure pripažinimą.

Tarybų Vykdomasis Komitetas išrūpino Amerikos Lietuvių Tautos Tarybos dvidešimties delegacijai audienciją pas prezidentą Wilsoną 1918 m. gegužės 3 d.

-----

Ačiū Doktorui Mačiuliui už pastabas dėlei senųjų darbuotojų prisiminimo. Tiesa, anų laikų darbuotojai jokių atlyginimų, asmens garbės, ar tai minėjimų neieškojo, ir dar gyvi esantieji nieko panašaus nesitiki ir nelaukia. Jie dirbo Lietuvos laisvinimo darbą kaip jie tas pareigas geriausia suprato ir, sulig tuo laiku esančias aplinkas išgalėjo. Jų pačių darbuotės teigiamos pasekos buvo jų maloniausiu atlyginimu.

Minėjimai ir „senųjų darbuotojų prisiminimai“ galėtų būti ant tiek naudingais, ant kiek tas padrąsintų jaunuosius ir naujuosius darbuotojus prie reikšmingesnių pastangų lietuviybės dirvoje padirbėti.

Pirma Pažintis su Mastausku.

Su velioniu Baliu Pranu Mastausku susipažinau 1917 metų pabaigoje. Jisai užėjo mano vadovaujaman Informacijų Biuran Washintone, sakė pastebėjęs amerikiečių spaudoje apie mūsų biuro veiklą. Tuomet jisai buvo JAV pirmo leitenanto uniformoje, Signalų Korpuso karininkas. JAV paskelbus karą Vokietijai 1917 m. balandžio mėn., jisai įstojęs karo tarnybon ir buvęs pasiūstas karininkų mokyklon. Karui pasibaigus, JAV vyriausybė sudarė „Committee on Public Information“, kur buvo sutraukta geriausi rašytojai

<sup>25</sup> JAV lietuvių katalikų srovės politinė organizacija, įkurta 1915 m. Čikagoje.

<sup>26</sup> 1918 m. kovo 13–14 d. Niujorke vykęs JAV lietuvių visuotinis seimas, kuriame dalyvavo katalikų ir tautininkų atstovai, nutarė politinį Lietuvos laisvinimo darbą dirbti kartu suburtame Vykdomajame komitete Vašingtone. Tik 1918 m. spalio 29 d. galutinai susiformavo Vykdomasis komitetas, kurio pirmininku buvo paskirtas Tomas Naruševičius.

ir įvairūs specialistai. To Komiteto vadovybėje buvo George Creel<sup>27</sup> ir Carl Byoir<sup>28</sup>, pasižymėję publicistai ir politikai. Su jais man irgi teko artimus santykius palaikyti. Tasai Komitetas buvo savo rūšies cenzūra ir valdiškos propagandos įstaiga. Taigi, po kiek laiko advokatas Mastauskas, kaip lenkų ir lietuvių kalbų vartotojas ir tų tautų psichologiją pažįstas, tapo prie to Komiteto priskirtas.

Dar kiek vėliau, pašaukus Julijų Kaupą<sup>29</sup>, buvusį „Garso“<sup>30</sup> redaktorių karo tarnybon, Mastausko rūpesčiu Kaupas buvo išimtas iš eilinių karių tarpo ir perkeltas sakyto Komiteto įstaigon Washingtone dirbti. Kaupui buvo pavesta sekti lietuvių spaudą ir teikti tai spaudai to Komiteto kryptingai pageidaujamus raštus. Dar gerai prisimenu, kad Kaupui pakartotinai spaudžiant dar ir man teko parašyti ilgoką straipsnį lietuvių laikraščiams prielankų tuo laiku organizuojamai „Tautų Lygai“<sup>31</sup>, kai ašai vadindavau „tautų liga“. Iškarpa tebeturiu.

Kadangi tame komitete buvo žymių rašytojų – publicistų ir šiaip jau įtakingų žmonių, su kuriais adv. Mastauskas buvo susipažinęs ir net su kai kuriais artimus santykius palaikė, todėl mums Lietuvių Informacijų Biure buvo labai naudinga tais Mastausko ryšiais pasinaudoti. Jisai visuomet noriai kooperavo ir mūsų veikloje gelbėjo kur galėjo.

Velionis buvo plačiai apsiskaitęs, gerai pažino Amerikos-Anglijos literatūrą. Jisai buvo užsimojęs net Dantės „Interno“ atmintinai išmokti. Lietuvių kalbą silpnokai vartojo (vėliau įprato), lenkų kiek geriau, bet anglų kalbą puikiai vartojo. Buvo iškalbingas. Jisai buvo didelis mėgėjas įvairių anekdotų ir sueigose patiekdavo juos kaip iš „gausybės rago“. Jo anekdotai daugiausia sukdavosi apie legendari „Joną Markūną“.

Jisai buvo nepaprastos, malonios ir patrauklios asmenybės. Nors ir buvo beplaukis, bet buvo gražios sudėties ir išvaizdos, aukštas, petingas vyras. Jisai buvo stiprios drąsos, savo pastangose neatlaidus ir laikėsi tiesioginės veiklos. Subtilijos nemėgo. Anot jo mėgiamo posakio: „Jei negali praeiti pro duris, tai eik pro langą“.

Mudu ne visuomet sutikdavom dėlei veiklos būdo ir priemonių, bet konfliktų išvengdavom. Daug ko bendrai mėgiamo turėjom, ypač literatūroje, ir įsitikinime, kad visuomeninėje veikloje ištikimybė, sąžiningumas ir visiškas tam darbui atsidavimas tegali teigiamų vaisių duoti.

Gal dar geriau pavaizduos jo asmenybę sekantys asmens nuotyčiai: štai 1919 metų pabaigoje, mano vestuvėms besiant, jisai nustebino mane pasiūlydamas būti vestuvėse

<sup>27</sup> George'as Creelas – JAV viešosios informacijos komiteto, įkurto 1917 m. Vašingtone, direktorius, prezidento V. Vilsono bičiulis, palankus lietuviams.

<sup>28</sup> JAV lietuvių Vykdomasis komitetas pasamdė JAV viešosios informacijos komiteto direktoriaus pavaduotoją Carlą Byoirą į Informacijos biurą Niujorke vesti 5–6 savaitių masinę agitaciją JAV spaudoje Lietuvos klausimu.

<sup>29</sup> Julius Kaupas (1890–1945) – finansininkas, visuomenės veikėjas. 1911 m. išvyko į JAV, dalyvavo išeivijos veikloje. Redagavo laikraščius „Moksleivis“, „Draugas“ ir „Garsas“. 1920–1922 metų Steigiamojo seimo narys, vėliau dirbo Lietuvos bankų sistemoje.

<sup>30</sup> „Garsas“ – JAV lietuvių katalikų savaitraštis, ėjęs nuo 1917 iki 1999 m. Bruklina ir Vilks Baryje (*Wilkes-Barre*).

<sup>31</sup> Tautų Sąjunga (pranc. *Société des Nations*, angl. *League of Nations*) – tai tarptautinė pacifistinė organizacija, įkurta Taikos konferencijoje Paryžiuje 1919 m. Organizacija veikė 1920–1946 m. Ženevoje, Šveicarijoje.

pabroliu ?best man?. Kitą kart, mudviem išėjus Washingtone pasivaikščioti, jisai staiga patraukė mane sakydamas „užėikim čia“. Tai buvo sidabrinių daiktų parduotuvė „Galt & Bro.“ /prezidento Wilsono antros žmonos nuosavybė/. Toje parduotuvėje jis sako: „Julia, aš noriu nupirkti tau vestuvių dovaną, pasirink kas tinka, iki šimto dolerių vertės“. Tas ypatingai reikšminga, nes jis buvo žinomas kaip „taupus ir skūpus“.

Turint mintyje, kad jisai dirbo prie JAV Informacijų Komiteto ir turėjo progos susipažinti su daugelio žymių žmonių, kurių bent dalis buvo numatyta, kad įeis JAV delegacijon Taikos konferencijai Paryžiuje, todėl sutarėm Mastauską deleguoti Paryžiun prie Lietuvos delegacijos. Buvom įsitikinę, kad jisai bus ten naudingas, nes amerikiečiams pokarinės Taikos konferencijoje buvo numatytas svarbus vaidmuo. Tuo neapsivylėm, nes velionis ten sulošė svarbų vaidmenį ir pasirodė tuo laiku nepakeičiamu. Svarbiausia jo veikla buvo tarpininkaujant tarp JAV Delegacijos, Amerikos spaudos, ir iš Lietuvos ten nuvykusios delegacijos, kaip Šveicarijoje, taip ir Francūzijoje.

Štai po ranka turiu Mastausko raportą patiektą Amerikos Lietuvių Tarybai, apimanti laikotarpį nuo 1918 m. rugp. mėn. 16 d. iki 1919 m. gegužės 15 d. Paryžių jisai pasiekė rugp. mėn. 30 d. Bėgyje vienuoliką dienų pavyko jam surasti galimybę siuntinėti Washingtonan pranešimus, aplenkiant francūzų cenzūrą. Buvo naudojamasi JAV diplomatinu kurjeriu. Jisai patyrė, kad Francūzijoje vyriausybė neprielankiai žiūri į Lietuvos siekius, todėl iki tam laikui visa veikla Lietuvos reikalais būrėsi Šveicarijoje. Jisai stengėsi tą padėtį Francūzijoje pataisyti.

Vėliau nuvykęs Šveicarijon pasitarė su atvykusiais iš Lietuvos Smetona, Yču, kun. Alšausku<sup>32</sup>, ir ten sutartinai veikiančiais Gabriu ir kunigais Bartuška, Steponaitis ir Daumantas. Patyrė, kad Gabrys buvo laisvai priimamas visose Pasiuntinybėse Šveicarijoje ir kad Gabrys buvo naudingas Lietuvos reikalams.

Būdamas Šveicarijoje jisai užmezgė artimus ryšius su JAV ambasadoje esančiais aukštais pareigūnais, kaip p. Dulles /John Foster brolis, buvusio Valstybės Departamento Sekretoriaus Lansingo anūkas/ ir su kitais, kurie vėliau įėjo JAV Taikos Delegacijon Paryžiuje.

Dalyvaudamas mažųjų tautų delegacijų pasitarimuose susitiko kunigaikštį Albertą Radvilą ir Skirmantą, atstovaujančius Baltgudžius. Bendrame posėdyje parengė bendrą atsišaukimą į JAV vyriausybę prašant pagalbos prieš bolševikus, siaučiančius tuose kraštuose.

Lapkričio 16 d. Mastauskas grįžo Paryžiun ir rūpinosi sudaryti lengvatų Lietuvos delegacijai Francūzijon įvažiuoti. Tame darbe jam pagelbėjo Galvanauskas ir Milašius, kurie tuo laiku gyveno Francūzijoje. Mastauskas judviejų pagelbą ir kooperaciją aukštai įvertino ir pagyrė. Patyręs, kad kaip Šveicarijoje, taip ir Francūzijoje Lietuvai naudingą darbą dirbo Gabrys, vėliau jisai stengėsi įkalbėti Valdemarą<sup>33</sup>, kad tasai priimtų Gabrij

<sup>32</sup> Konstantinas Olšauskas (1867–1933) – kunigas, knygnešys, diplomatas, politinis bei visuomenės veikėjas.

<sup>33</sup> Augustinas Voldemaras (1883–1942) – profesorius, istorikas, Lietuvos politikas. 1918 ir 1926–1929 m. buvo Lietuvos premjeras, 1919 m. vadovavo Lietuvos delegacijai Taikos konferencijoje Paryžiuje.

oficialion Lietuvos delegacijon. Bet Valdemaras, matomai asmens sumetimais, griežtai atsisakė bent kurion valstybės tarnybon Gabrij priimti.

Mastauskas matėsi su prezidentu Wilsonu ir išrūpino Valdemarui pasimatymą su kai kuriais prezidento Wilsono artimais patarėjais JAV delegacijoje, ir patyrė jų palankų pasisakymą. Taipgi sudarė Valdemarui pasimatymą su JAV laikraštinkiniais.

JAV delegacijai tarpininkaujant, Mastauskas gavo progos pasimatyti su Italijos, Anglijos ir Japonijos delegacijų vadais, pasirūpino juos painformuoti apie Lietuvą. Vėliau jų pažiūras pranešė Lietuvos delegacijai geresnei orientacijai. Jisai pakartotinai surengė „priešpiečius“ įvairiems laikraštinkinams ir tas progas panaudojo juos painformuojant apie Lietuvą ir jos reikalus.

Iš aukštų JAV pareigūnų sužinojo, kad pripažinimą Lietuva galės tikėtis tik kuomet Steigiamasis Seimas sudarys pastovią vyriausybę. Buk laikinoji Lietuvos vyriausybė buvusi vokiečių „priežiūroje“. Nelaimėje, kaip tik tokioje mintyje /apie vokiečių priežiūroje/ francūzų spaudoje pasisakė su Lietuvos delegacija atvykęs Rosenbaumas<sup>34</sup>, ir anksčiau panašiai francūzų spaudoje rašęs Vilimavičius<sup>35</sup>. Todėl, patyręs apie tai, Mastauskas tuoj stengėsi įtikinti Lietuvos delegaciją, kad būtų dedamos pastangos tą žalingą nuomonę taisyti, pertvarkant Lietuvos valstybės sąstatą.

Tai tik kai kurie dalykėliai iš Mastausko raporto čia suminėti. Bet jau ir iš to galima matyti, kad jisai daug Lietuvai naudingo darbo padarė.

Taip, su Mastausko mirtim dar labiau praretėjo gretos gerų darbuotojų ir Lietuvos valstybei taipgi ir lietuvių tautai nusipelnusių žmonių. Aiškiai matoma, kad Mastauskas užsitarnavo neišdildomą vietą Lietuvos atsikūrimo istorijoje.

J. J. Bielskis

## Šaltiniai

1. *Draugas*, 1961, rugpjūčio 17, Nr. 192, p. 1.
2. *Story of Frank Mast (Balys Mastauskas) told by his sister Veronika* [žiūrėta 2020 02 09]. Prieiga per internetą: <<https://www.kosciuskahealinggarden.com/additional-info.html>>.

<sup>34</sup> Simonas Rozenbaumas (1859–1934) – žydų veikėjas, Rusijos Dūmos narys, 1918–1919 m. – Lietuvos Valstybės Tarybos narys, 1919–1924 m. – Lietuvos žydų tarybos pirmininkas, 1919 m. – Lietuvos delegacijos Taikos konferencijoje Paryžiuje narys, dalyvavo Lietuvos Seime ir Vyriausybėje, buvo pirmasis Lietuvos konsulas Palestinoje.

<sup>35</sup> Antanas Vilimavičius-Vilimas (1887–1953 (?)) – kunigas, kooperatininkas, ekonomistas, baigęs Šveicarijoje aukštuosius mokslus ir ten gavęs daktaro laipsnį. Labai aktyviai dalyvavo Lietuvos atkūrimo darbe, vėliau – Seimų narys, advokatas. 1912–1915 m. buvo Josvainių vikaras. Ten vikaraudamas, parapijoje aktyviai skleidė lietuvišką dvasią. Lenkiškos pamaldos buvo panaikintos be jokių susidūrimų su lenkais. 1929 m. buvo pašalintas iš kunigų luomo.

## Literatūra

1. AMBROSE, Aleksas. *Chicagos lietuvių istorija 1869–1959*. Chicago: Naujienos, 1967.
2. *Amerikos lietuvių istorija*. Red. A. Kučas. Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1971.
3. *Jungtinių Amerikos Valstijų lietuviai: biografijų žinynas*. T. 1. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1998.
4. LIULEVIČIUS, Vincentas. *Iševijos vaidmuo nepriklausomos Lietuvos atkūrimo darbe*. Chicago, 1981.
5. *Lietuvių enciklopedija*. T. 17. Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1959.
6. MISIŪNAS, Remigijus. *Informacinių kovų kryžkelėse: JAV lietuvių informacinės kovos XIX a. pab. – 1922 m.* Vilnius: Versus aureus, 2004.
7. SKIRIUS, Juozas. *JAV lietuvių darbai Lietuvai 1918–2018 metais*. Vilnius: Savas takas ir Ko, 2018.
8. SKIRIUS, Juozas. *Julius J. Bielskis (1891–1976). Gyvenimas Amerikoje tarnaujant Lietuvai: JAV lietuvių veikėjas ir diplomatas*. Chicago, IL: Lithuanian Research and Studies Center, 2004.
9. SKIRIUS, Juozas. *Julius J. Bielskis (1891–1976). Gyvenimas Amerikoje tarnaujant Lietuvai: JAV lietuvių veikėjas ir diplomatas*. Vilnius: Edukologija, 2008.
10. SKIRIUS, Juozas. *Lietuvos užatlantės diplomatija 1918–1929 metais: santykių su JAV politiniai, diplomatiniai ir ekonominiai aspektai*. Vilnius: [s. n.], 1995.
11. SKIRIUS, Juozas. *Lietuvos valdžios ryšiai su JAV lietuviais 1926–1940 metais: suartėjimo kelių paieškos*. Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla, 2016.
12. VEILENTIENĖ, Audronė. *Valdemaras Vytautas Čarneckis: „Esu savo tėvynės patriotas“*. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2016.

---

## Memoirs of a Lithuanian Diplomat About Active but Little Known Lithuanian-American Balys Pranas Mastauskas

Dr. Juozas Skirius

Vytautas Magnus University, Education Academy, T. Ševčenkos St. 31, LT-03111 Vilnius  
E-mail: juozas.skirius@vdu.lt

---

### Summary

Random memories of Julius J. Bielskis, former Honorary Consul General of Lithuania in Los Angeles, about the little-known American Lithuanian Balys Pranas Mastauskas/Frank Mast (1889–1961) enabled them to be published by briefly presenting this active character. This was the son of the first wave Lithuanian emigrants, who, being raised and formed in the American environment, were important to Lithuania. His most significant contribution was from 1918 to

1919, seeking recognition of the Lithuanian state in Washington and Paris, working in Switzerland as part of the US Lithuanian delegation. From 1919 to 1923 he assisted Lithuanian representatives Jonas Vileišis and Valdemaras Čarneckis in the United States. He had wide-ranging contacts within US political circles who supported and assisted Lithuanians in their endeavors. It is true that B. P. Mastauskas was suspected of working for the US administration by some US Lithuanians, even when he was labeled a pro-Polish. However, no evidence was provided.

Later, while living in Chicago since 1924, he was an active expatriate, attorney and lecturer at Loyola University. He is featured as one of the organizers of the largest Lithuanian events. Belonging to the Lithuanian Catholic ideological group in the United States, he was more close to the Lithuanian politicians of Christian democrats, and was more bold in criticizing the politicians of other currents, especially nationalists. In 1938 he refused to accept the order of Gediminas of the Grand Duchy of Lithuania, granted to him by Lithuanian President. J. J. Bielskis records, briefly, the major achievements of B. P. Mastauskas in political-social activities, reveals his character, personal traits, talent to connect with people in need, and points out that Mastauskas was honest, hardworking, dutiful and hard-working. Mr Bielskis did not question his patriotism. It is to be hoped that in the future there will be a greater interest in B. P. Mastauskas' work and a deeper investigation.

Gauta / Received 2020 01 31

Priimta / Accepted 2020 02 13